

1.1. Принципи конституційного статусу особи

Конституційний статус особи в Україні становить сукупність прав, свобод, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених у Конституції України, які визначають правове становище людини і громадянина у відносинах з державою. Основу конституційного статусу особи формують принципи, що мають універсальний характер і пронизують увесь механізм правового регулювання у сфері прав людини.

Ключовим принципом конституційного статусу особи є **принцип рівності та недискримінації**. Відповідно до [статей 21 і 24 Конституції України](#) всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Конституційний Суд України у своїй практиці неодноразово наголошував, що рівність означає не фактичну однаковість, а рівність **юридичних можливостей** для реалізації та захисту прав і свобод. Будь-яке відмінне правове регулювання можливе лише за наявності об'єктивного та розумного обґрунтування.

Невід'ємним елементом конституційного статусу особи є **принцип невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини**. Згідно зі [статтею 21 Конституції України](#) права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Конституційний Суд України послідовно виходить з того, що держава не надає права людині, а лише визнає та гарантує їх. Це означає, що жоден закон або інший нормативний акт не може довільно скасовувати чи нівелювати сутність основоположних прав.

Важливе значення має **принцип безпосередньої дії конституційних прав і свобод**. Відповідно до [статей 8 і 55 Конституції України](#) права і свободи людини і громадянина є нормами прямої дії та можуть бути безпосередньо застосовані для захисту особи. Конституційний Суд України підкреслює, що відсутність спеціального закону або недосконалість правового регулювання не може бути підставою для відмови у судовому захисті прав.

Наступним принципом є **гарантованість прав і свобод людини**, яка випливає зі [статті 3 Конституції України](#), відповідно до якої людина, її життя і гідність, права і свободи визнаються найвищою соціальною цінністю. Цей принцип покладає на державу позитивний обов'язок створювати ефективні правові, організаційні та процесуальні механізми для

реального здійснення прав і свобод, а не лише їх формального проголошення.

Конституційний статус особи також ґрунтується на **принципі недопустимості звуження змісту та обсягу прав і свобод людини**. Відповідно до [статті 22 Конституції України](#) при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Конституційний Суд України наголошує, що навіть зміна механізму реалізації права не може призводити до його фактичного нівелювання.

Тісно пов'язаним із цим є **принцип пропорційності обмежень прав і свобод**, який впливає зі [статті 64 Конституції України](#). Суд у своїй практиці зазначає, що будь-яке обмеження прав має бути встановлене законом, переслідувати легітимну мету, бути необхідним у демократичному суспільстві та співмірним із цією метою. Обмеження не повинні зачіпати сутнісний зміст права.

Завершальним елементом системи принципів є **принцип судового захисту прав і свобод людини**. Згідно зі [статтею 55 Конституції України](#) кожному гарантується право на судовий захист. Конституційний Суд України підкреслює, що це право є універсальним і невід'ємним складником конституційного статусу особи, а держава не може встановлювати надмірні чи непропорційні процесуальні перешкоди для доступу до суду.

Таким чином, принципи конституційного статусу особи формують цілісну систему, яка забезпечує верховенство прав і свобод людини у правовому порядку України, а правові позиції Конституційного Суду України відіграють ключову роль у розкритті їх змісту та практичному застосуванні.

Правові позиції Конституційного Суду України

1) Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 р. № 9-рп/2012

Правова позиція КСУ:

У мотивувальній частині КСУ зазначив, що *гарантована Конституцією рівність усіх людей у правах і свободах означає необхідність забезпечення*

ім рівних юридичних можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакового за змістом і обсягом права та свободи.

2) Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016

Правова позиція КСУ:

Це рішення включає юридичну позицію щодо обмеження конституційних прав, зокрема обмеження конституційних прав і свобод мають:

- бути встановлені законом;
- мати легітимну мету;
- відповідати принципу пропорційності;
- не порушувати суттєвий зміст прав.

3) Рішення КСУ від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012

Правова позиція КСУ:

У ньому Суд підкреслив, що право на приватне і сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, і розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних чи фізичних осіб.

4) Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004

Правова позиція КСУ:

Права і свободи людини є **невідчужуваними та непорушними**, вони не надаються державою, а визнаються і гарантуються нею.

КСУ підкреслив, що:

- держава не може довільно змінювати зміст основоположних прав;
- законодавець зобов'язаний виходити з пріоритету прав людини.

5) Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп

Правова позиція КСУ:

Право на судовий захист є невід'ємним елементом конституційного статусу особи та не може бути обмежене навіть за наявності спеціальних процедур.

КСУ підкреслив:

- право на звернення до суду має універсальний характер;
- держава зобов'язана забезпечити ефективні засоби захисту.